

«ТАСЛИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи миллии
Тоҷикистон, д.и.и., профессор
Хушвахтзода Қ. Х.

2021 с.

ХУЛОСАИ

кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Диссертатсияи Муродова Нигина Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ дар кафедраи сиёсатшиносии факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода гардидааст.

Дар марҳалаи омода намудани диссертатсия Муродова Н.С. ҳамчун докторанти кафедраи сиёсатшиносии факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон фаъолият намуд. Ҳамзамон ӯ аз соли 2012 то имрӯз ба ҳайси дотсенти кафедраи сиёсатшиносӣ фаъолият менамояд.

Муродова Нигина соли 1993 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленинро бо ихтисоси муаррих, муаллими таърих ва ҷамъиятшиносӣ хатм намудааст. (30 июни соли 1993, диплом ФВ-I № 006635)

Солҳои 1998-2002 аспиранти ДДОТ ба номи Қ. Ҷураев аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – институтҳои сиёсӣ, равандҳо ва технология (илмҳои сиёсӣ) ба ҳисоб мерафт.

Соли 2003 дар мавзӯи «Равандҳои сиёсии давраи гузариш дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» рисолаи номзадиро аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – институтҳои сиёсӣ, равандҳо ва технология (илмҳои сиёсӣ) дифоъ намуда, соҳиби дараҷаи илмӣ гардид. (18 июни соли 2004, дипломи номзоди илм КТ № 125051).

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ дар ҷаласаи кафедраи сиёсатшиносӣ аз 23.09.2015 таҳти суратҷаласаи № 2 ва дар маҷлиси Шӯрои олимони факултети фалсафаи ДМТ дар таърихи 29.10.2015 дар таҳрири зерин: «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» тасдиқ шудааст.

Мушовири илмӣ: доктори илмҳои сиёсӣ, профессори кафедраи сиёсатшиносии факултети фалсафаи ДМТ Зокиров Гулмаҳмад Нозимович фаъолият менамояд.

Муродова Н. зиёда аз 60 кори илмии ҷопшуда дорад, ки аз онҳо 40-тоаш доир ба масъалаҳои рисолаи диссертатсионӣ буда, дар маҷаллаҳои тақризшаванда барои ҳимоя барои дарёфти дараҷаи доктори илм нашр гардидаанд. Муҳимтарини онҳо:

1. Бухронҳои сиёсии раванди модернизатсионии Тоҷикистони муосир // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2019, № 5. Қисми 1. – С.287-289.
2. Ҷояи миллӣ-андешаи таҳкимбахши миллат // Паёми «Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз». Маркази тадқиқотии стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2016, № 2. (52). – С. 204-206.
3. Модернизатсия ва трансформатсия чун шаклҳои инкишофи сиёсии ҷомеа // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2019, № 5. Қисми 2. – С. 309-312.
4. Масъалаи инкишофи сиёсӣ ва таълимоти модернизатсияи сиёсӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2015, № 3/5. (173). – С. 202-206.
5. Моҳияти фалсафӣ ва иҷтимоии мафҳуми «модернизатсия» ва ҳосияти сиёсии он // Паёми «Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз» Маркази тадқиқотии стратегии назди президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2016, № 4. – С. 156-159.
6. Основные факторы кризисных явлений политической модернизации в мире // Представительная власть-XXI век. – 2017, № 7-8. – С. 52-55.

7. Приоритетные направления реформирования государственного управления в ведущих странах мира // Теории и проблемы политических исследований. – 2017, Том 6, № 2 А. – С. 225-229.

8. Специфические взаимодействия институтов гражданского общества и социального государства в процессе модернизации // Успехи современной науки. – 2017, Том 5, № 4. – С. 233-236.

Вобаста ба натиҷаҳои муҳокимаи рисолаи Муродова Н.С. «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» хулосаи зерин қабул гардид:

Мафҳуми «модернизатсия» дар ҳолати аз ҷорҷӯбаи «ҷомеаи анъанавӣ» ва ҳосиятҳои намунавии он каме берун гаштан, маъноӣ ба сӯи «муосиршавӣ» рафтандро ифода мекунад. Зарур нест, ин раванд, раванди бефосила, мантиқан ба барқароршавии намунаҳои муосир, ки Европай Ғарбро дар замони Маорифпарварӣ фаро гирифта буд, ҷорӣ гардад. Дар ибтидои таҳаввулоти сиёсӣ метавонанд ба натиҷа ва номусоид барои инкишоф бошад.

Мафумҳои «инкишофи сиёсӣ», «тағйирпазирии сиёсӣ» (трансформатсияи сиёсӣ) ва «модернизатсияи сиёсӣ» чун ҷараёни гуногуни раванди сиёсӣ дар ҳамбастагӣ бештар вучуд доранд ва қомилан модернизатсияи сиёсӣ моҳияти инкишофи замонавии кишварҳои муосирро муайян мекунанд, ки чун шаклҳои гуногуни ҷомеа низ мешиносанд. Ба мисли ҷомеаи кушод, ҷомеаи маданӣ, ҷомеаи индустриалӣ, ҷомеаи демократӣ, ҷомеаи иттилоотӣ ва ғайра.

Ташаккул ва рушди раванди модернизатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон натиҷаи қонунии эволютсияи системаи сиёсии ҷомеа, ки на танҳо таъминсозии васеи салоҳиятҳои иҷтимоиву сиёсӣ ва маънавро дар бар мегирад, балки таҳкими ҳуқуқҳои сиёсиву иҷтимоии шаҳрвандонро дар дӯш дорад, фаҳмида мешавад. Фаҳми маъмули мафҳуми «модернизатсия» дар раванди сиёсии Тоҷикистон мақом ва нақши он дар таҳлили ҷараёнҳои сиёсии Тоҷикистони муосир ҳосияти барҷастаи илмӣ ва назариявии ҳудро дорост.

Масъалаҳои ташаккули асосҳои иқтисодӣ, иҷтимоиву сиёсӣ ва маънавии ҷомеаи демократӣ дар Тоҷикистон ба ташаккули раванди муътадили сиёсӣ ва

рушти устувори минбаъдаи истиклолияти халқи тоҷик мусоидат менамояд. Дар солҳои истиклолият дар кишвар системаи сиёсии нави демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ бунёд ёфт, ки ҳамаи сохторҳои ҳокимиятро таҳким бахшида, фазои солими маънавӣ ва равониро дар қабули қарорҳои сиёсӣ омода намуд. Дар раванди сиёсии Тоҷикистони кунунӣ самти демократикунонии он афзалият дорад.

Дар Тоҷикистон дар самти ташаккули раванди модернизатсионӣ ихтилофҳои зиёд ҷой доштанд, зеро кишваре, ки таҷрибаи демократикунониро надорад, дар бештари замон ба тавлиди тарҳи нави он кӯшиш мекунанд, ки начандон дуруст аст. Нусхабардории тарҳи инкишофи ҳамсоягони худ на ҳамеша натиҷаи таҳкимбахш дорад, таъсис ва пиёдагардонии тарҳи мувофиқи худ бе назардошти заминаҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ ва маънавӣ ҷомеаро ба зиддиятҳои нав равона месозад. Дар нигоҳи аввал ҳолатҳои мавҷудаи инкишофи сиёсии режими сиёсии Тоҷикистон начандон ба шакли комили демократия шабоҳат дорад, лекин бояд тазаққур намуд, ки дар натиҷаи ташаккули ҳамаҷонибаи он навъи идоранамоӣ дар шароити мусобикавӣ (рақобати байни ҳизбӣ дар интихоботҳои сиёсӣ) ва ҳисоботӣ пайдо мегардад. Демократиякунонии Тоҷикистон дар натиҷа на ба шакли барҷастаи демократияи рушдёфта, балки ба шакли дугараи он табдил меёбад. Зеро ҳокимияти сиёсӣ ворид намудани механизмҳои демократиро дар баробари дигар кишварҳои собиқ Шӯравӣ зарур дониста, мақоми худро дар низоми байналмиллалӣ баланд месозад, ки он талаби демократикунонии кишварҳои ҷаҳонро дорад. Аз ҷониби дигар барои Тоҷикистон маҳз демократияи пайваستاи манфиатҳои миллӣ имконияти ташаккул ва рушди минбаъдаро таъмин сохта мавқеъ ва нақши онро дар низоми ҷаҳонӣ афзалтар месозад. Демократия ва ҳифзи он хосияти барҷаста ва таъминсозандаи системаи муосири сиёсӣ дар Тоҷикистон мебошад.

Мафҳуми «модернизатсия» дар низоми сиёсии Тоҷикистон бо қабули унсурҳои демократикунонии ҷомеа ворид гардид, тадриҷан инкишоф ёфт ва натиҷаҳои чандон дилхоҳро низ соҳиб шуд. Раванди таҳаввулотпазирӣ дар

низомии сиёсии кишвари навтаъсис масъалаҳои зиёди ҳалталабро ба мисли масъалаҳои иқтисодӣ, иҷтимоиву фарҳангӣ ба миён овард, ки дар натиҷаи ҳалли онҳо асосҳои сохтори ҷомеаи навин дар шакли демократия зухур намуд. Воситаҳо ва роҳҳои гуногуни муосиркунии ҷомеа дар назди кишвари навбунёд вуҷуд дошт ва Тоҷикистон тавонист, ки вобаста ба он сохтори ҳокимиятдорӣ ва фазои солими маънавӣ ва равониро ба миён орад. Барои Тоҷикистон дар роҳи бунёди демократия мавҷудияти монеаҳои зиёд аз набудани таҷрибаи демократикунони кишвар дарак медиҳад ва дар ин асно дар раванди ташаккули он намунаи замонашавӣ бо тарҳи хос тавлид мегардад.

Аз рӯи хусусияти ҳамкориҳои ҳокимият ва ҷомеа равандҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон хосияти амудӣ - ташкилиро доранд, дар он нақши ҳокимияти давлатӣ баръало аён аст. Ҳокимият худ ташаббускор ва ҷорисозандаи қоидаҳо дар раванди таҳаввулот мебошад. Аз он ҳолати кишвар ва рафтори сиёсии шаҳрвандон вобаста аст. Таҳаввулот аз боло ба воситаи роҳбарии сарварони сиёсӣ ва элитаи сиёсӣ амалӣ мешавад. Ҳокимияти сиёсӣ чун танзимгари муносибатҳои сиёсӣ баромад намуда, идоракунии амудии он имкониятро барои ҳалли бомуваффақи масъалаҳои гуногуни ба миён меорад. Ба ин масъалаҳо, пеш аз ҳама, гузариш ба технологияи информатсионӣ, таъсиси институтҳои қомилан демократӣ ва таъсиси давлати ҳуқуқбунёд дохил мешаванд.

Дар фаҳми сиёсӣ дар Тоҷикистон ҷомеаи анъанавии дорои майли муосиршавӣ вуҷуд дорад. Лекин бо боварии қомил гуфтан мумкин нест, ки марому ниятҳои элитаи сиёсӣ, ҳуввият ва стандартҳои рафтори онҳо ба талаботҳои муосиршавии намунавӣ мутобиқат мекунанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар айни ҳол ниҳодҳои шаклан муосири демократиро дорад, лекин онҳо дар маҷмӯъ ба тарҳи тақмилёфтаи институтҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ мубаддал нагаштанд. Низомии институтсионалии ҷамъиятӣ на ҳамеша қафили таъсиси ба таври муътадил амалкунандаи ниҳодҳои сиёсии демократиро таъмин месозад. Зеро онҳо бе ҷонибдории халқӣ на танҳо хосияти

демократиро гум менамоянд, балки моҳияти мавҷудиятии худро чун аҳкоми идорасозии ҷомеа аз даст медиханд.

Муҳимияти тадқиқи мавзӯ бо зарурати омӯзиши ғоя ва бунёди амалии ҷомеаи муосир, нақш ва мақоми институтҳои сиёсӣ дар раванди гузариш аз ҷомеаи анъанавӣ ба ҷомеаи муосир дар Тоҷикистон, муайян намудани моҳият, қонуниятҳои инкишоф ва махсусиятҳои эволюсионии роҳҳо ва заминаҳои рушд аз нигоҳи илмҳои сиёсӣ мебошад. Инчунин мушаххас намудани вазифаҳои сиёсӣ, мақом ва нақши ниҳодҳо дар раванди модернизатсияи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати таҳқиқи илмӣ пайдо мекунад.

Иштироки шахсии унвонҷӯ дар дарёфти натиҷаҳо, ки дар рисола нишон дода шудаанд. Рисолаи доктории Муродова Н.С. таҳқиқоти мустақилона, ба таври эҷодкорона ба итмомрасидаи пажӯҳиши илмие мебошад, ки аҳамияти назариявӣ ва амалиро доро буда, бо хусусиятҳои рӯзмаррагӣ ва навғониҳо фарқ менамояд.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Ҳадафи асосии тадқиқи рисола таҳлили ҳамаҷониба ва комплексӣ баррасӣ намудани мақом ва нақши модернизатсияи сиёсӣ дар ташаккул ва инкишофи мутаносиби системаи сиёсии муътадил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Дар натиҷаи таҳлил ва хулосанамой оид ба самти тағйирпазирии марҳилаи модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати коркарди концепсияи муосири ислоҳоти низоми сиёсӣ ба миён меояд.

Методология ва методҳои тадқиқ. Асосҳои методологии таҳқиқотро тарзу муносибати назариявӣ амалӣ ба масъала ташкил намуда, дар сатҳи гуногун зоҳир мегардад. Муносибати методологӣ дар доираи методҳои зерин ба амал бароварда шудааст: системавӣ сохторӣ, таҳлили таркибӣ функционалӣ, таърихӣ, муқоисавӣ, меъёрию ҳуқуқӣ ва ғайра. Асарҳои олимони роҷеъ ба тарафҳои гуногуни масъала пайваста ба сиёсат, ҷомеа, таърих, ҳуқуқ, дин ва фарҳанг дар раванди омӯзиш қарор доштанд. Қонунҳо ва санадҳои зерқонунии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба мавзӯ пайвастагии

ногусастанӣ доранд, дар назари муҳаққиқ мақоми махсусро пайдо намуда, дар рафти таълифи рисола истифода шуданд.

Навовариҳои назариявӣ ва амалии рисола. Рисолаи мазкур дар омӯзиши равандҳои модернизатсионии Тоҷикистон ва кишварҳои собиқ шӯравӣ яке аз корҳои меҳвари илмӣ ба ҳисоб меравад. Навовариҳои рисолаи мазкурро муносибати комплексӣ ба масъалаҳои инкишофи сиёсии Тоҷикистон ташкил менамояд.

Навовариҳои илмии рисола бо вазифаҳои зерин муайян мегардад:

- муайян гардидани махсусиятҳои модернизатсияи сиёсӣ ва тамоюлҳои инкишофи ҷомеаи муосир, ошкор гардидани омилҳои таъсиррасони модернизатсионӣ дар таҷрибаи кишварҳои муосир, таҳлили сабабҳои асосии рух додани бӯҳронҳои модернизатсионӣ дар раванди амалишавии муносибатҳои навин, ошкор намудани роҳҳо ва воситаҳои чораҳои самаранок баҳри муътадилсозии шароит ва бартарафсозии мочароҳо ва муковиматҳо, пешниҳод гардидани тавсияҳо оид ба тарзҳои алтернативии инкишофи кишварҳои муосир;

- баррасӣ гардидани заминаҳои ташаккул ва махсусиятҳои инкишофи системаи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон, хусусиятҳои инкишофи системаи сиёсӣ, марҳилаҳо, вазифаҳо ва мақсадҳои модернизатсионӣ, ошкор гардидани аҳамияти дигаргуниҳои сиёсӣ ва таъсири онҳо ба коркарди асосҳои модернизатсионии ҷомеа;

- нишон додани сабабҳо ва натиҷаҳои ҳолатҳои бӯҳронии модернизатсияи сиёсӣ, тавачҷуҳи махсус ба таҳдидҳо ва натиҷаҳои давраҳои инкишофи модернизатсионӣ, баррасӣ гардидани зиддиятҳои асосӣ ва самтҳои модернизатсияи системаи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- муайян намудани мақом ва нақши равандҳои модернизатсионӣ дар низоми ҳамбастагии робитаи давлати муосир ва ҷомеаи маданӣ дар маънои амалишавии уҳдадорӣ тарафайн, ки имконияти фаъолсозии мавқеи ҳар ду ҷонибро муҳайё месозад ва кӯшиши онҳо баҳри бартарафсозии зиддиятҳо ва воқеият ёфтани майлонҳои авторитарӣ дар системаи сиёсӣ;

- тавсифи хусусиятҳои баҳамтаъсирасонии ниҳодҳои ҷомеаи маданӣ ва давлати иҷтимоӣ дар раванди модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳлили шаклҳои иштироки акторҳои ҷомеаи маданӣ дар равандҳои модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва фаъолияти касбии онҳо;

- пешгӯӣ шудани равандҳои модернизатсионии ҷомеаи муосир бо мақсади ошкор кардани имкониятҳои рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон, муайян намудани ташаккул ва инкишофи ҷомеаи муосири хоси системаи сиёсии Тоҷикистон.

Аҳамияти илмию амалии рисола дар он зоҳир мегардад, ки ҳолатҳои мурағабгардида, пешниҳодшуда ва хулосаҳои он ҳангоми таҳқиқоти минбаъдаи равандҳои ҳамтои инкишофи ҷамъиятӣ мавриди истифода қарор доранд.

Ҳолатҳои асосӣ, натиҷаҳо ва пешниҳодоти рисола мутахассисони соҳаи мазкур, соҳмонҳои ватанию минтақавӣ ва байналмиллалӣ метавонанд мавриди истифода қарор диҳанд. Пешниҳодоти мушаххаси рисола метавонанд намояндагон ва мақомоти давлатӣ дар фаъолияти касбии ҳеш ҳангоми таҳияи сиёсати соҳавӣ ва амалӣ намудани он истифода баранд.

Аҳамияти амалии рисолаи диссертатсионӣ, пеш аз ҳама, дар он зоҳир мегардад, ки ҳолатҳо ва нуқтаҳои асосии онро ҳангоми гузаронидани машғулиятҳои лексионӣ ва амалӣ аз ҷанҳои сиёсатшиносӣ ва соҳаҳои дигари ҷомеашиносӣ ба таври пурра истифода намудан ҷоиз аст. Онҳоро дар фаъолияти сиёсии маъмурони сатҳи гуногун вохӯрдан бамаврид аст.

Асосҳои назариявӣ таҳқиқотро корҳои илмии олимони ва муаллифон, ки дар шакли монографияҳо, дастурҳои таълимӣ, мақолаҳои илмии дар маҷалаҳои тақризшавандаи байналмилалӣ, инчунин Паёмҳои Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҳзанҳои электронии интернетӣ, соҳонаҳои расмӣ вазорату идораҳои дахлдори соҳавӣ ташкил менамоянд.

Мақолаҳои илмии муаллиф дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

нашр шудаанд. Мақолаҳои нашршуда ва автореферати кори диссертационӣ мазмуни асосии рисолаҳо инъикос менамоянд.

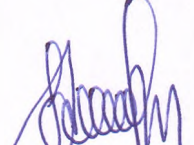
Рисолаи диссертационии Муродова Н.С. дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он», ба ҳимоя барои дарёфти унвони доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – институтҳои сиёсӣ, равандҳо ва технология (илмҳои сиёсӣ) пешниҳод мегардад.

Хулоса дар маҷлиси якҷояи кафедраи муносибатҳои байналхалқии факултети муносибатҳои байналхалқӣ ва кафедраи сиёсатшиносии факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул гардидааст.

Дар ҷаласаи кафедра 15 нафар иштирок намуданд. Натиҷаҳои овоздиҳӣ: «тарafdор» - 15 нафар., «муқобил» - нест, «бетараф» - нест.

Суратҷаласаи № 9, аз 27 марти соли 2020.

Доктори илмҳои сиёсӣ, профессори кафедраи муносибатҳои байналхалқӣ Н.Ш. Нуриддинов

Раиси ҷаласа, мудирӣ кафедраи сиёсатшиносии факултети фалсафаи ДМТ, н. и. с., дотсент М.М. Абдулҳақов

Котиби ҷаласа, н.и.с., дотсент У. Исаев

Имзоҳои Н.Ш. Нуриддинов, М.М. Абдулҳақов ва У. Исаевро тасдиқ менамоям:
Сардори раёсати кадрҳо ва қисми махсуси ДМТ Э.Ш. Тавқиев

«47» 05 2021 с.

